

leert helaas weer een vluchtig bezoek van het nieuwe Kerkhof der Ned. Herv. gemeente aan de Haagsche schouw te Leiden.

De gemeente architect W. C. Muller heeft met groote piëteit het aan de begraafplaats liggende boschpark van een voormalige buitenplaats, waarvan het heerenhuis als ontvanggebouw dienst doet, ongeschonden gelaten. Een schilderachtige vijver ligt er stemmingsvol als een „Totenmeer” tusschen eerwaardig geboomte. Alle factoren werken hier mede om een het ideaal nabije be-

DE OMGEVING VAN DE ROMAANSCHIE KAPEL (STETTIN).

graafplaats te verkrijgen, maar ijzeren kransen onder schuine afdakjes, afgeknotte zuiltjes en dergelijke verschikkingen dreigen ook hier met hun grove banaliteit de natuurlijke schoonheid van dit doodenoord afbreuk te doen, en elke afwijking, elke misgreep ten opzichte van het juiste karakter zal zich dáár scherper dan op een nog jong kerkhof doen gevoelen, omdat we in een zoo eerwaardige omgeving gevoeliger zijn in het onderscheiden van harmonie of wanklank en de kleinste dissonant de poëzie kan verstoren. Waar we in deze regelen verschillende wegen hebben aangewezen, die er toe leiden meer weloverwogen schoonheid te scheppen op de doodenakkers, daar moeten we, gekomen aan het eind onzer beschouwingen, niet vergeten met een enkel woord gewag te maken van het plaatsen van vogelbronnen en voederbakjes, want al mag Lady Macbeth ook van een vogel (de uil) getuigen:

...’s noodlots wachter
Wiens nachtgroet onheil krijstcht”,

toch zal menige „De profundus” biddende bezoeker zich verheugen aan het troostrijke gezang van de kerkhofvogels. Mogen de

tegenwoordige begraafplaatsdirecties hierbij het schoone voorbeeld van den grootsten deutschen dichter der middeleeuwen, Walther van de Vogelweide herinneren. De bijnaam „van de Vogelweide” zou hij ontvangen hebben naar de merkwaardige bepaling in zijn uiterste wilsbeschikking, die behelst, dat in de vier nissen van zijn onder een lindeboom van het Lorenzo-klooster te Würzburg te plaatsen grafzerk dagelijks versche weite zou gestrooid worden, opdat de vogels steeds bij hem nog een voederplaats zouden vinden.

Al hetgeen hier medegedeeld is over het medeleven met de groote aestetische cultuur, die ongetwijfeld in onze eeuw de menschheid veredelen zal, zegt ons dat, hoe nieuw het denkbeeld ons mag toeschijnen en hoezeer we daarmee nog vertrouwd moeten raken, ééns ook voor ons de tijd zal aanbreken, waarin we de aestetische eischen van onze kerkhoven zullen formuleeren in wetten en verordeningen, evenals dit gelukkig nu reeds bij het bouwen en bij de ontsiering van stad en land door reclameborden het geval is.

Nu staan we weer aan den vooravond van Allerzielendag, nu zullen weer in alle groote